

Varför heja på Sverige?

Av Niclas Berggren

Sommaren 2004 var en sportsommar. Många svenskar ägnade mycket energi åt att hetsa upp sig i takt med sitt fotbollslandslag och sina landsmän i OS. Men den geografiska kollektivismen är inte något självklart gott, i synnerhet inte bland liberaler. Här attackeras den av Niclas Berggren, ekonomisk doktor i nationalekonomi och forskare vid Ratioinstitutet. Utilitarismen presenterar en mer rationell och mindre skadlig metod för att välja favoritlag, menar han.

VM i ishockey. EM i fotboll. OS. Idrotts-evenemangen avlöser varandra, detta år liksom alla andra. De flesta svenskar hejar på de svenska lagen och de svenska idrottarna, medan andra länders medborgare hejar på de sina. Detta hejande är ett exempel på nationalism. Förvisso kan man anse att just denna form av nationalism – sportnationalism – är relativt harmlös, så även jag. Men den kanske inte är helt oproblematiske.

Jag kommer att argumentera för att man bör ifrågasätta, om än kanske inte helt överge, sportnationalismen. Jag är förstås väl medveten om att ett sådant förslag till ifrågasättande ofta avfärdas passionerat – det tas för givet att det är rätt och riktigt att stödja det egna landet, i sportsliga såväl som i andra sammanhang. Men det som tas för givet är inte alltid rationellt underbyggt och mår i allmänhet bra av att analyseras närmare. I detta är jag inspirerad av Bertrand Russell, som i *The Value of Scepticism* skriver:

When there are rational grounds for an opinion, people are content to set them forth and wait for them to operate. In such

cases, people do not hold their opinions with passion; they hold them calmly, and set forth their reasons quietly. The opinions that are held with passion are always those for which no good ground exists; indeed the passion is the measure of the holder's lack of rational conviction.

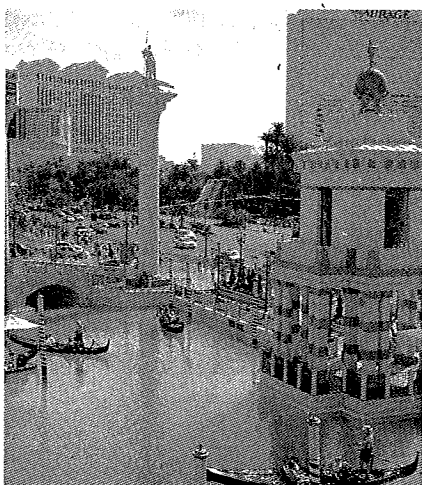
Till att börja med vill jag klargöra att jag med *nationalism* menar en oreflekterad och emotionellt baserad preferens för det som kommer från det egna landet – inte för att det uppfyller något objektivt kriterium som ger vid handen att det är bättre, utan bara just därför att det kommer från det egna landet. En sådan preferens kan förstås ta sig många former, alltifrån en stilla önskan att hylla det egna landet medelst flagghissning utanför det egna huset till en aggressiv nedvärdering av allt utländskt, manifesterad i form av regleringar, protektionism och ibland till och med krig. Fokus här ligger på vad som ovan har kallats *sportnationalism*, alltså hejandet på idrottsutövare och idrottslag från det egna landet *just därför att de kommer från det egna landet*.

Hellre förnuft än känslor

Vad kan vara problematiskt med sådan nationalism? Är det inte något som binder människor samman och får dem att känna gemenskap, glädje och harmoni, i alla fall inom ett land? Måhända. Men mot denna möjliga, positiva effekt måste andra aspekter och effekter vägas. Låt mig ta upp tre stycken.

För det första är sportnationalismen emotionellt grundad, oreflekterad och därigenom icke-rationell (vilket inte nödvändigtvis är detsamma som irrationellt). Sannolikt härstammar känslorna från ett

*n det som tas
givet är inte
id rationellt
terbyggt och
r i allmänhet
av att
ilyseras
mare.*

i den biologiska evolutionen utvecklat behov av kollektiv samhörighet – något som Adam Smith uppmärksammade och som Dan Klein, inspirerad av Smith, har kallat för ett behov av *encompassing sentiment coordination*. Vi blir helt enkelt förnöjda av att tillhöra en grupp där alla strävar mot samma mål ("fotbollslandslagets vinst", till exempel).

Problemet här är att nationalism, med detta sätt att tolka den, är en atavism (ett fenomen som F A Hayek belyser som en förklaring till varför många människor i moderna samhällen vurmar för "distributiv rättvisa"). Det är alltså ett behov som uppkom i en tid då överlevnad befrämjades av att gruppen höll samman och kämpade åt samma håll men som nu näppeligen fyller en sådan funktion. Människor har alltså en inneboende tendens att identifiera sig med ett allomfattande kollektiv, och statens gradvisa tillväxt har förstärkt tanken på nationen som naturligt fokus.

Men faktum kvarstår: det är en inställning baserad på känslor, i sig oreflekterade och inte särskilt pålitliga ting. Om någon tvivlar – titta på det synkroniserade och emotionellt laddade beteendet på sportläktare, vilket påminner en hel del om det okritiska hyllande av diktatorer som har kunnat observeras runtom i världen: hyllningskörer utropas, kroppsrörelser av typen armuppräckning genomförs, klädseln är homogen och individualitet existerar knappast.

Och hur många har någonsin ställt sig

frågan: "Bör jag stödja något fotbollslandslag alls och, i så fall, vad talar för och emot att stödja det egna landets lag?" Nu är just sportnationalismen som sagt ganska harmlös, men ett ifrågasättande här kan leda till en mer genomtänkt och rationellt förhållande till det som har att göra med den nation i vilken man råkade födas. Likaså borde en mer genomtänkt hållning kunna leda till att sportnationella känslor, i den mån de förekommer och accepteras, tas något mindre på allvar.

Ty även om nationalismen svarar mot ett biologiskt fastlagt behov torde man kunna påverka individers tänkande på området. Är implicerar inte *bör*. Dels kan just detta sätt att möta behovet justeras; dels kan behovet som sådant motverkas, i synnerhet som det inte fyller en överlevnadsfunktion i *the great society*, för att använda Hayeks terminologi. Ett första steg är att inse nationalismens emotionella grund och att fundera kritiskt på dess giltighet.

Sportnationalismens konsekvenser

För *det andra* finns det en distinkt spänning mellan nationalism och universalism, vars grundtanke är att alla människor är lika mycket värda och att människor som inte skiljer sig åt i någon relevant mening ska bedömas och behandlas lika i identiska situationer. Denna idé har delvis kristna rötter – "Här är icke jude eller grek, här är icke träl eller fri, här är icke man och kvinna: alla ären I ett i Kristus Jesus." (Gal. 3:28) – och utgör en central del i både utilitaristisk och kantiansk moralfilosofi samt i modern liberal politisk filosofi, till exempel i Rawls ursprungliga position. Men tanken finns exempelvis också med i James Buchanans förespråkande av en generalitetsprincip som säger att alla medborgare ska behandlas lika *qua* medborgare, inte bara i det juridiska systemets värld utan också i politiskt beslutsfattande. Godtycklighet ersätts av principiell likabehandling. Nu ska villigt erkännas att Buchanan främst har tänkt i intranationella och institutionella termer, men tänkandet andas icke desto mindre universalism.

Någon kanske invänder att sportnationalism inte handlar om att värdera

Problemet här är att nationalism, med detta sätt att tolka den, är en atavism.

Men kan man tänka sig något bra alternativ? Kanske erbjuder utilitarismen ett sådant.

människor olika utan bara om att heja på vissa utan att fördenskuil nedvärdera andra. Det må stämma att man som svensk, när man hoppas att mottävlare till svenskar förlorar, inte värderar mottävlarna lägre *qua* människor, utanför sportens värld. Det vore hemskt om så vore fallet, men det är sannerligen inte helt oproblemiskt att ha en nedvärderande syn på mottävlarna inom sportens värld. Frågan är: *vad gör just svenska idrottsmän och idrottslag mer värda att vinna än andra?* Är inte nationalitet en godtycklig och partikularistisk egenskap som inte bör vägleda oss i värderingsfrågor?

För det tredje bör konsekvenser av nationalism belysas. De två ovan diskuterade problemen med nationalism handlar mer om form och procedur än om substans och effekter. Vad leder nationalism till? Utan den skulle utgångspunkten vara universalism, att ingen och inget bör värderas annorlunda på basis av nations-tillhörighet, vilket skulle borga för större harmoni, mer samarbete och ökad sannolikhet för fred. Genom att hålla det och dem som hör ens eget land till högre stimuleras ett primitivt "vi-och-dem"-tänkande och, i värsta fall, aggressivitet gentemot "det andra". Det kan yttra sig i form av en ovilja att tillåta invandring och i rasistiskt bemötande av invandrare som finns på plats. På den ekonomiska politikens område har nationalismen länge haft skadliga effekter i form av protektionism. När man säger att frihandel skadar den europeiske bonden och därför inte bör råda värderar man *de facto* dennes välmående högre än den utomeuropeiske bondens.

Ett bättre alternativ

Om nu konsekvenserna av nationalism är skadliga, och om behovet därav knappast går att få bort (inte ens genom artiklar i *Svensk Linje*), då kanske trots allt sportnationalism är ett bra substitut till mer harmfulla former av nationalism? Möjligen är det så. Men då bör sportnationalism tolereras som den minst dåliga lösningen på ett problem, inte som något bra eller oproblemiskt i sig.

Det tycks alltså som att sportnationalismen dras med vissa problem

som åtminstone bör stämma till eftertanke. Men kan man tänka sig något bra alternativ? Kanske erbjuder utilitarismen ett sådant. Frågan blir då vilket lags vinst som ger upphov till störst aggregerad lycka, vilket är det lag man bör heja på. Denna målvariabel torde vara en funktion bland annat av antalet invånare (ju fler, desto större aggregerad lycka vid vinst), inställningen till landet i andra länder (ju mer positiv, desto större aggregerad lycka vid vinst), graden av överraskning (ju mer oväntad, en vinst är, desto större aggregerad lycka) och spelarnas utseende (ju snyggare, desto större aggregerad lycka).

Utilitaristens paradox

Men här infinner sig en paradox som kanske trots allt, även för en utilitaristiskt influerad bedömare, talar för tolerans av sportnationalism. Paradoxen består i att försök till lyckomaximering på detta område troligen inte leder till lyckomaximering – om man tar som utgångspunkt att människor faktiskt bara blir lyckliga om det egna landets idrottslag och idrottsutövare vinner. Försök till lyckomaximering skulle ju till exempel innebära, i den mån faktabedömningen om vilket lags eller vilken idrottares vinst som ger störst lycka är likartad, att alla i hela världen hejade på samma lag eller idrottare. Det skulle ta bort en hel del lyckoskapande stämning och spänning kring idrotten. Dessutom är det kanske så att entusiasmen vid en vinst, givet hur människor faktiskt fungerar, skulle bli mycket låg. Få verkar känna lika starkt för det lag som maximerar den aggregerade lyckan som för laget från den egna nationen.

Slutsatsen blir att sportnationalismen är problematisk men trots det en realitet som får tolereras tack vare sina lyckobringande nettoeffekter, i synnerhet jämfört med alternativa nationalistiska manifestationer. Men som utilitaristisk betraktare hoppas man förstås trots allt att det lyckomaximerande laget vinner. I smyg, så att inte andra börjar försöka tänka som en själv i detta avseende.